
KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

EGY ALAPMŰ ÚJ KIADÁSBAN

Ljubomir Stojanović: *Život i rad Vuka Stefanovića Karadžića*, Beograd, 1924.
Reprint kiadás, BIGZ Könyvkiadó, Belgrád, 1987

A lassan lezáruló Vuk-bicentenárium, mint várható is volt, hazai és külföldi tanácskozásokban, folyóirat-különszámokban, cikkekben és tanulmányokban, külön kiadványokban bővelkedik, jóval meghaladva ebben a tekintetben a majd negyedszázada lezajlott Vuk-centenárium hasonló tudományos és kiadói eseményeit. Szinte elkerülhetetlen persze, hogy a csak ünneplésközpontú bicentenáris megnyilvánulások ne ismétljenek meg sok mindent, ami már egyszer elhangzott és leíratott a boldog hatvanas esztendőök derekán, de végtére is ez nem oly mértékben zavaró, hogy szembetűnő lenne; elsősorban ugyanis a filológus hajlamú Vuk-tisztelők vehetik észre az ismétlődéseket és az önismélteléseket.

Vuk-ismereteink mindenképpen gazdagabbak lettek, ha nem is minden tekintetben a legmagasabb tudományos fokon: a hazai és nemzetközi Vuk-filológia és -textológia minden bizonnyal a húsz esztendeje készülő és jócskán elhúzódó, negyven kötetesre tervezett kritikai Vuk-kiadást várta leginkább, ami mára még nem lett korántsem teljes, bár a belgrádi Prosveta Könyvkiadó komolyan ígéri, hogy az idén lezárul. Jó lenne hinni, hogy ez így is lesz, hisz különösen a Vuk-féle szerb próza-epika alapos és tudományos vizsgálata szempontjából elengedhetetlen ma már az alapos és megbízható kritikai kiadás.

A már most sommázható új eredmények közt mindenképpen meg kell említeni azokat a Vuk életével és munkásságával kapcsolatos részeredményeket, amelyeket éppen a bicentenárium kapcsán ismerhetett meg a kutatás. Hogy csak a szűkebb hazánk területén maradjunk, meg kell említeni a zombori Dometi folyóirat tanulmánykötetnek is beillő, vaskos kettős különszámát, amelyben elsősorban Vuk Karadžić zombori kapcsolatai és életművének zombori vonatkozásai kaptak összegezést, valamint sok tekintetben új megvilágítást is. Ugyancsak eredményekben gazdag volt a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézetének (Újvidék) „házi” Vuk-konferenciája is, amelynek keretében az intézet irodalomtörténész, folklorista, lexikográfus és nyelvész munkatársai tekintették át Vuk munkásságát, mégpedig a hungarológiai vonatkozások állandó szem előtt tartásával, tehát mintegy Vuk Karadžić magyar kontextusát is vizsgálva. A tucatnyi előadás írott szövegei előreláthatólag még az idén megjelennek nyomtatásban is.

Vannak azonban a Vuk-kutatásnak tartós, elévülhetetlen értékei és eredményei is, amelyek mintegy az alapokat jelentik az összes többi kutatás számára. Ezek közé tartozik terjedelmében és tartalmában is az eddig meg nem haladott mű, Ljubo-

mir Stojanović monográfiája Vuk Karadžić életéről és munkásságáról. Ez a könyv — alapjában véve magánkiadásként — 1924-ben jelent meg, s a negyven esztendővel későbbi centenárium idején már ugyanúgy beszerezhetetlen könyvészeti ritkaságnak számított, mint napjainkban. Éppen ezért mindenképpen méltánylandó a belgrádi BIGZ Könyvkiadó vállalkozása, hogy az ide két évszázad esztendő évfordulóra hasznos kiadásban ismét a kutatók és az érdeklődők rendelkezésére bocsátotta. (Az már csak zárójelben említendő adat, hogy a luxuskivitelű és valóban reprezentatív kiadvány ára egyenesen hajmeresztő; hogy a tízezres példányszám hogy kel el, az a jövő zenéje; lehet persze, hogy egy év múlva már ez a könyvtár lesz majd nevelésesen olcsó, ahogy azt tapasztalhattuk is az elmúlt esztendők során.)

Ljubomir Stojanović könyve a századvég és századelő oknyomozó pozitivistá filológiájának mintadarabja; a XIX. század derekán született szerző megtanulhatta mindazt, amit az adatgyűjtés és tényisztelet belenevelt a kor kutatóiba. (Stojanović egyébként még azoknak a keze alatt tanulhatott, akik szinte valamennyien Vuk követői és kortársai is voltak.) Stojanović terjedelmes könyve nemcsak kiruccanás a Vuk-kutatás területére; az ő nevéhez kapcsolódik a lexikográfus Vuk alapvető művének, a Szerb szótárnak az új állami kiadása, még a századforduló előtt, valamint a talán még ennél is fontosabb Vuk-levelezés összegyűjtése, föl kutatása és közzététele több nagy kötetben. Ha valaki nem születik filológusnak, ilyesmire nehezen adja a fejét, márpedig Stojanović erre született. Bár azóta természetesen a Vuk életére vonatkozó tényanyag is bővült valamelyest, az eddig kalálódó vagy lappangó levelek egy része is előkerült, az alapozás és az

alapmű mégis Ljubomir Stojanović nevéhez kötődik a biográfia és a korrespondencia megvilágítása területén is.

Ennél alaposabb életrajz és pályakép eddig nem született Vukról, bár az természetes, hogy az ünnevelt szellemi nagyság munkásságának egyes részterületeit azóta már mások részletesebben feldolgozták. (Az etnográfus és folklorista Vukét például Miljana Radovanović írta meg, ugyancsak a húsz esztendővel ezelőtti centenárium alkalmából.) Stojanovićnak természetesen a kezében volt az akkor ismert teljes faktográfia, amely Vuk nevéhez kötődött, s ezt tovább bővíthette és bővítette is a több ezres nagyságrendű levelezésből kiszűrhető adatokkal. Könyvében az olvasó a balkáni birkapásztor gyerek eszmélésától kezdve a beérkezett európai híru tudósig és kitüntetett tekintélyig kísérheti végig ennek a nem éppen könnyű életpályának állomásait. Szinte napokra lebontva kísérheti végig az olvasó a Szerbiából Bécsbe, onnan Németországba, majd újra a Balkánra sántikáló, rossz lábú Vuk Karadžićot, szinte részese a mindennapi gondoknak és sikereknek, hisz Vuk és népes családjá számára az örök gond mindig egy közösleges polgári egzisztencia megteremtése volt.

Kocogott szegény Vuk rossz lábán a Monarchiába, s közben könyveit elkobozták, betiltották és betiltatták, vámosok és rendőrkapók, ráállított hivatalos besúgók figyelték, kivel találkozik, kivel beszél — és főleg mit. Hogy postáját is figyeltették és előbb elolvasták, mint maga a címzett, az természetes, hisz Miloš fejedelem kémjét és ügynökét látták vagy akarták látni benne. Az adatbőség mellett, ami mindenütt pontos hivatkozások alapján visszakereshető, az az olvasó is élvezettel lapozgatja és olvasgatja ezt a könyvmonstrumot, akit egyszerűen csak

Vuk élete érdekel. A kor színes for-gataga bukkan fel benne minden la-pon, tehát olvasmánynak sem utol-só, ha valakit a mélyebb összefü-gések vagy az egyéni szándék meg-valósulásai és buktatói nem is von-zanak.

Stojanović ugyan élet- és munka-rajzot közöl könyvében, helyenként minősíti is Vuk törekvéseinek és credményeinek horderejét. Elsődle-ges célja mégsem a minősítés volt, hanem a tények feltárása, feldolgo-zása és közlése. Maga beszél arról a kötet előszavában, hogy a leírta-kat korántsem tekinti végszónak a Vuk-kutatás terén, elmondja, hogy a filológus (tehát a tudós) Vuk mun-kájának és különösen az egyes rész-területeknek (nyelvészet, helyesírás, népköltészet stb.) vizsgálata még nem fejeződött be, s nem is érzi magát hivatottnak mindezzel foglalkozni. Ezt a jövő kutatóira és szakemberei-re bízta. Ebben voltaképpen igaza is volt, hisz Stojanović nem érthetett mindahhoz, amivel Vuk — egyszemélyes nemzeti intézményként — éle-te folyamán foglalkozott. Az idő a könyvát köverő évtizedekben meg-mutatta, hogy Vuk széles körű mun-kásságának szinte minden szakterü-letéhez külön kutatás és szakértelem kell, mert csak úgy lehet azt euró-pai kontextusban is szemlélni. Bár Stojanović előszavának ebben a ré-szében nem kívánt munkaprogramot kijelölni a jövő Vuk-kutatása szá-mára, mégis felvetett néhány témát, amely aztán szinte mind meg is ta-lálta a maga szakemberét, kutatóját vagy monográfusát. Így például Vuk német kapcsolatainak egy részét, a szerb népmesék német fordításának és kiadásának kérdését Miljan Moja-šević dolgozta fel először doktori ér-tekezésének részeként; Vuk nyelvi és helyesírási elveinek és harcainak kér-dését a Szerb Matica sokat emleget-tett ellenséges magatartásának tükré-ben Živan Milisavac tekintette át; a

szótáríró és szótárszerkesztő Vuk munkásságának és érdemeinek elem-zője és feldolgozója, valamint a Szerb szótár kritikai kiadásának gon-dozója az idén elhunyt Jovan Kašić volt; magyar kapcsolatainak ugyan nincs monografikus feldolgozása, de az idei évforduló és az elmúlt évtize-dek összehasonlító kutatása is sok adatot és szempontot hozott már fel-színre.

A hasonmás kötethez Pavle Ivić akadémikus írt eligazító utószót, amely kiválóan tájékoztat a mű ke-lletkezéstörténetéről, Stojanović filo-lógiai érdemeiről, s a könyv szem-pontjairól. Az utószó azonban nem csupán a könyvet és szerzőjét érin-ti és taglalja, hanem természetszerűen kitér magára Vukra is, hisz ő volt a mű tárgya és hőse is egyben. Nyel-vész lévén, kompetensebben tud hoz-zászólni Vuk ilyen irányú tevékeny-ségéhez, s az időbeli távlat is lehető-vé teszi számára, hogy az elismerő sorok mellett kritikai megjegyzései is legyenek az életművel kapcsolat-ban. Különösen érdekesek azok a megjegyzései, amelyek Vuk nyelvi reformjával kapcsolatosak; kifejti, hogy a népnyelv irodalmi és köz-nyelvi normává való emelésével Vuk amilyen mértékben előmozdította a szerb művelődés egészének ügyét, ugyanolyan mértékben ártott is ne-ki. Ennek a nyelvi elképzelésnek és normának érvényesítésével ugyanis a szerb nyelvnek addigra — különö-sen a Monarchia szerbségének köré-ben — kialakult polgári műveltség-beli lexikája és szó szerkezete került háttérbe vagy használaton kívülre. Kezdetben elsősorban — vagy szin-te kizárólag — az írott nyelvben, hisz a beszélt nyelv alakulása, külö-nösen ott, ahol az írásbeliségnek nincs hagyománya, nem mindenben szokott igazodni a tudósi elképzelésekhez.

Pavle Ivić utószava azért is érde-kes, mert bár korántsem volt célja egy reprezentatív Vuk-bibliográfia

közlése, mégis főbb vonalaiban tájékoztat azokról a törekvésekről, amelyek Vuk életének és munkásságának kutatásában Ljubomir Stojanović könyvének megjelenése óta érvényesültek. Itt kerültek felsorolásra azoknak az alapkönyveknek adatai, amelyek Vuk tevékenységének egy-egy részterületét elemzik és világítják meg. (Persze még nem szerepelnek benne azok a művek, amelyek a nyár és ősz folyamán jelentek meg, de ezeknek a könyvészeti feldolgo-

zása egyébként is csak ezután következik majd.)

Jól tette tehát a BIGZ Könyvkiadó, hogy hasonló kiadásban ismét hozzáférhetővé tette Ljubomir Stojanović ma már minden bizonyosan klasszikusnak tekinthető könyvét, hisz azoknak is alkalmuk nyílik elolvasniuk, akiknek sem idejük, sem pedig kialakult szokásaik nem teszik lehetővé a könyvtárba járást.

JUNG Károly

SZERB NÉPDALOK ÉS HŐSREGÉK

Székács József fordításai (Hasonmás kiadás)

Szeli István: Székács József és műve

Stojan Vujčić: Jožef Sekač — Vuk Stefanović Karadžić —

Srpske narodne i junačke pesme

Forum, 1987

Vuk Stefanović Karadžić, a nagy szerb kultúrreformátor, a népi nyelvet alapul vevő szerb irodalmi nyelv és az egyszerűsített, modernizált, a kor és az egyre szaporodó, a népből származó olvasók igényeihez szabott helyesírás megteremtője, az éles harcokban védője és propagálója 200 évvel ezelőtt született egy októberi napon. Rá emlékezve telik az 1987-es év, a Vuk születését ünneplő bicentenarium éve.

Az emlékezés, a tiszteletadás nemcsak Jugoszláviára, hazánk népeire és nemzetiségeire korlátozódik, hanem minden olyan országra, ahol Vuk megfordult, vagy amely elismeréssel, kitüntetéssel jutalmazta Vuk munkásságát, ahol szláv nyelvekkel foglalkozó intézetek, tanszékek működnek. Ezeket túl olyan intézmények, akadémiák is fejet hajtának emléke előtt, melyek az egyetemes emberi haladás szempontjából mérlegelve tekintik kivételes tehetségnek, hazája, népe méltó képviselőjének a mindnyájunktól csak Vuk-nak emlegetett Vuk

Karadžić szerb író, nyelvész, néprajzkutató. Az ünnepek már az év elején világszerte megkezdődtek. Az UNESCO közgyűlése két évvel ezelőtt programba iktatta a Vuk jubileumot, Vuk-emlékülést, tudományos tanácskozást tartottak és tartanak. Amerikától kezdve Európa számos országán keresztül hazánkig minden népünk és nemzetiségünk nyelvén.

Az ünneplésnek az év folyamán sok formája alakult ki. Leggyakrabban díszülést, emlékülést, tudományos tanácskozást, szimpóziumot szerveznek vagy szerveztek. Budán, a valamikori szerb negyedben Nebojša Mitrić belgrádi szobrász készítette emlékszobrot állítottak annak a Vuknak, aki kb. 10 alkalommal kereste fel Budát, Pestet, s akit számos szál kapcsolt ezekhez a városokhoz. Szentendre is bekapcsolódott az ünneplésbe, nagyszabású kiállítás készített a Vuk jubileum tiszteletére.

A különféle nemzetiségű kiadók Európa-szerte és hazánkban is Vuk